

**CHILDREN'S PARTICIPATION:
TEACHERS' PERSPECTIVES ON
IMPLEMENTING THE CHILD-
CENTERED APPROACH IN EARLY
CHILDHOOD EDUCATION PROGRAMS**

Nguyen Thi Cam Bich^{1*} and La Thi Bac Ly²

¹*Research Center of Preschool Education,
The Vietnam Institute of Educational Sciences,
Hanoi city, Vietnam*

²*Faculty of Early Childhood Education, Hanoi
National University of Education, Hanoi city, Vietnam*

*Corresponding author: Nguyen Thi Cam Bich,
e-mail: bichntc@vnies.edu.vn

Received September 7, 2024.

Revised September 20, 2024.

Accepted October 1, 2024.

**SỰ THAM GIA CỦA TRẺ EM:
GÓC NHÌN TỪ GIÁO VIÊN KHI THỰC
HIỆN CHƯƠNG TRÌNH GIÁO DỤC
MẦM NON THEO QUAN ĐIỂM
LẤY TRẺ LÀM TRUNG TÂM**

Nguyễn Thị Cẩm Bích^{1*} và Lê Thị Bắc Lý²

¹*Trung tâm Nghiên cứu Giáo dục Mầm non,
Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam,
thành phố Hà Nội, Việt Nam*

²*Khoa Giáo dục mầm non, Trường Đại học
Sư phạm Hà Nội, thành phố Hà Nội, Việt Nam*

*Tác giả liên hệ: Nguyễn Thị Cẩm Bích,
e-mail: bichntc@vnies.edu.vn

Ngày nhận bài: 7/9/2024.

Ngày sửa bài: 20/9/2024.

Ngày nhận đăng: 1/10/2024.

Abstract. In Vietnam, implementing the early education program from a child-centered approach creates conditions for children's participation. This study showed that most teachers recognized the importance of children's involvement in implementing the early education program from a child-centered perspective. Children's participation in daily preschool activities, especially in outdoor activities, corner play, and field trips, was highly regarded. Factors affecting children's participation primarily revolved around the individual adaptation of each child, the educational environment, teachers, and the methods employed by the teachers. Challenges during the implementation process were related to each teacher's competency, individual differences among children, and limited financial resources for organizing activities. Additionally, proposals to enhance children's participation in the child-centered program focus on improving the educational environment, enhancing teachers' capabilities, and other relevant issues.

Keywords: early childhood education, right to participate, participatory approach, child-centered, early childhood education program.

Tóm tắt. Tại Việt Nam, thực hiện chương trình giáo dục mầm non theo quan điểm lấy trẻ làm trung tâm tạo điều kiện cho sự tham gia của trẻ em. Nghiên cứu đã cho thấy: Hầu hết giáo viên đã nhận thức được tầm quan trọng về sự tham gia của trẻ em trong thực hiện chương trình giáo dục mầm non theo quan điểm lấy trẻ làm trung tâm; mức độ tham gia của trẻ trong các hoạt động diễn ra hằng ngày ở trường mầm non, trong đó, hoạt động ngoài trời, hoạt động chơi góc, tham quan dã ngoại được đánh giá cao hơn cả; các yếu tố ảnh hưởng đến sự tham gia của trẻ tập trung chủ yếu vào sự thích ứng của bản thân mỗi trẻ, môi trường giáo dục, giáo viên và các phương pháp giáo viên sử dụng...; những khó khăn trong quá trình thực hiện liên quan đến năng lực của mỗi giáo viên, sự khác biệt của cá nhân trẻ, kinh phí thiếu thốn khi tổ chức hoạt động... Cùng với đó là những đề xuất để có thể tăng cường sự tham gia của trẻ em trong thực hiện chương trình theo quan điểm lấy trẻ làm trung tâm tập trung vào các vấn đề như cải thiện môi trường giáo dục, nâng cao năng lực của giáo viên.

Từ khóa: giáo dục mầm non, quyền, tiếp cận tham gia, lấy trẻ làm trung tâm, chương trình.

1. Mở đầu

Chương trình giáo dục mầm non (GDMN) là một trong những yếu tố đảm bảo thực hiện mục tiêu chung mà Luật Giáo dục (2019) đã đề ra, là căn cứ để triển khai và chỉ đạo công tác chăm sóc giáo dục trẻ tại các cơ sở GDMN trong cả nước, đồng thời là căn cứ để đào tạo bồi dưỡng giáo viên mầm non, tăng cường cơ sở vật chất và đảm bảo các điều kiện thực hiện Chương trình GDMN có chất lượng.

Giáo dục lấy trẻ làm trung tâm là cách giáo dục dựa trên nhu cầu, hứng thú, khả năng và thể mạnh của từng trẻ, tin tưởng rằng mỗi trẻ đều có thể thành công và tiến bộ, tạo cơ hội cho trẻ học bằng nhiều cách khác nhau gồm cả hoạt động vui chơi. Qua đó, phản ánh được mức độ phát triển của từng cá nhân trẻ và xây dựng dựa trên những gì trẻ đã biết và có thể làm.

Tham gia là một “Quyền” mà trẻ em cần có và cần được đảm bảo. Điều này được ghi rõ trong Công ước quốc tế về Quyền Trẻ em của Liên Hợp Quốc (1989).

Chương trình GDMN cần đảm bảo rằng tất cả trẻ em sẽ được trao quyền để học cùng và bên cạnh những người khác bằng cách tham gia vào các trải nghiệm có ý nghĩa đối với chúng. Nhiều nghiên cứu của các tác giả như Lansdown (2011), Tuğçe Akyol and Havva Erdem (2021) đã chỉ ra rằng, để cho trẻ tham gia vào trường học, cần đảm bảo việc học tập lấy trẻ làm trung tâm, biến trường học thành trung tâm dân chủ, phát triển các cơ hội để cung cấp thông tin cho trẻ và đưa ra các quyết định về giáo dục với trẻ [1], [2]. Trong nghiên cứu của mình, Salminen (2013) đã chỉ ra rằng, cách giáo viên nhìn nhận sự tham gia của trẻ cùng với cách giáo viên triển khai thực hiện Chương trình GDMN ảnh hưởng đến sự tham gia của trẻ ở trường. Bằng cách thừa nhận những tương tác đa dạng và phức tạp của trẻ em, giáo viên sẽ hiểu rõ từng trẻ như một thành viên của xã hội với quan điểm và ảnh hưởng cá nhân giúp phát triển các mối quan hệ hợp tác và công bằng hơn với trẻ nhỏ. Vai trò chuyên môn của giáo viên liên quan đến cách họ hỗ trợ quá trình học tập cũng như sự tham gia của trẻ em [3].

Trong nghiên cứu này, chúng tôi tìm hiểu quan điểm của giáo viên mầm non (GVMN) ở Việt Nam về sự tham gia của trẻ em khi thực hiện Chương trình GDMN, trên cơ sở đó đề xuất bài học nhằm thúc đẩy sự tham gia của trẻ em trong thực hiện chương trình giáo dục mầm non theo quan điểm lấy trẻ làm trung tâm, góp phần nâng cao hơn nữa chất lượng chăm sóc giáo dục trẻ em.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Tiếp cận tham gia trong thực hiện chương trình giáo dục mầm non theo quan điểm lấy trẻ làm trung tâm

2.2.1. Tham gia là một trong những Quyền của trẻ em

Quyền tham gia của trẻ em được ghi nhận tại Công ước quốc tế về Quyền Trẻ em của Liên Hợp Quốc (1989). Điều 12 của Công ước ghi rõ, mọi trẻ em có quyền được tham gia vào các quyết định có ảnh hưởng đến trẻ. Trong các Điều 13, 14, 15, 17, 23, 29 và 31 quyền tham gia của trẻ em được cụ thể hóa dưới các góc độ thể hiện tư tưởng, tự do tôn giáo và ý thức, thành lập các nhóm, tiếp cận thông tin, tham gia các trò chơi, giải trí, hoạt động văn hóa nghệ thuật, bảo vệ môi trường và phát triển bền vững. Sự tham gia của trẻ em được hiểu từ góc độ này bao gồm quyền được lắng nghe, được tôn trọng với tư cách là những con người có quyền riêng, có thể “đưa ra lựa chọn và truyền đạt cảm xúc, ý tưởng và mong muốn của mình theo nhiều cách” bao gồm cả thông qua các phương tiện phi ngôn ngữ [4].

Các nghiên cứu về quyền tham gia của trẻ em thường tập trung vào hướng giá trị của sự tham gia của trẻ em trong các hoạt động như: nghiên cứu của Osler & Starkey (2005), của Davies, Williams, Yamashita, & Ko Man-Hing (2006) về sự tham gia tích cực của trẻ vào quá trình học tập, kết quả học tập có chất lượng, phát triển cái tôi tích cực, nâng cao cam kết của trường và nuôi dưỡng các giá trị dân chủ; nghiên cứu của Horgan, Forde, Martin và Parkes (2017) xem xét quyền

tham gia của trẻ em trong đời sống gia đình, xã hội và học đường; Lansdown và cộng sự (2014) giải thích về mặt lý thuyết quyền tham gia của trẻ em; Synodi (2014) nghiên cứu về quyền tham gia của trẻ em tại các trường mẫu giáo ở Hy Lạp; Habashi, Driskill, Lang và De Falco (2010) đã điều tra hiến pháp của 179 quốc gia thành viên Liên Hợp Quốc về quyền sống, quyền bảo vệ và quyền tham gia của trẻ. Theo đó, được tham gia là điều cần thiết trong các hệ thống giáo dục, *tham gia là một “Quyền” mà trẻ em cần có và cùng với đó là sự tham gia của người lớn để hỗ trợ trẻ.*

Trong nghiên cứu của mình, Shier (2001) đề xuất một khung lý thuyết mô hình tham gia có 5 cấp độ, trong đó người lớn đóng vai trò là người hỗ trợ trẻ tham gia vào các hoạt động thông qua cam kết. Mỗi cấp độ yêu cầu 3 bước phát triển, bao gồm: (1) Giai đoạn mở đầu, khi người lớn sẵn sàng bắt đầu hỗ trợ trẻ; (2) Giai đoạn cơ hội, các nhu cầu của trẻ được đáp ứng trong thực tế; (3) Giai đoạn bắt buộc, trong đó các thông lệ và quy trình được thực hiện tổ chức và được đưa vào hệ thống. Theo Shier, 3 bước này của người lớn là cần thiết ở mọi mức độ tham gia của trẻ em, trẻ em nên *chia sẻ quyền lực và trách nhiệm* trong việc ra quyết định. Trong giai đoạn cuối của mô hình, trẻ em chia sẻ “quyền lực” với người lớn. Điều này có nghĩa là để trẻ được tham gia, trước tiên người lớn phải chấp nhận ý tưởng rằng trẻ em có thể tham gia vào các hoạt động đó. Sự tham gia của trẻ trong những năm đầu đời thường được hiểu đơn giản là hành động lắng nghe ý kiến của trẻ, trong đó giao tiếp và tương tác với người lớn được coi là quan trọng. [5]

Pramling-Samuelsson & Sheridan (2009) cho thấy quan điểm và văn hóa của trẻ em hỗ trợ sự tham gia của trẻ là yếu tố then chốt để phản ánh và trưởng thành, đồng thời thúc đẩy các cơ hội tác động đến cuộc sống hàng ngày và đóng vai trò tích cực trong việc học tập của trẻ. Để tăng khả năng trải nghiệm của trẻ trong các hoạt động thường ngày đòi hỏi các nhà giáo dục phải tích cực tương tác với trẻ nhằm hỗ trợ sự tham gia của trẻ. [6]

Với cách tiếp cận năng lực, Hart và Brando (2018) đã nghiên cứu cách phát triển và hỗ trợ phúc lợi và quyền tham gia của trẻ em trong môi trường giáo dục. Nghiên cứu này tập trung vào việc xây dựng cơ sở lý luận về quyền tham gia của trẻ em, chất lượng thực hiện quyền tham gia của trẻ em và nhận diện những bất cập, xem xét thực tiễn về quyền tham gia của trẻ em; bối cảnh giáo dục khác nhau và quá trình hoạch định chính sách công, phân tích chương trình giảng dạy về quyền tham gia của trẻ em.

Như vậy, tham gia là Quyền của trẻ và sự tham gia đó cần được sự hỗ trợ từ người lớn, từ các nhà giáo dục.

2.2.2. Sự tham gia của trẻ trong thực hiện chương trình GDMN theo quan điểm lấy trẻ làm trung tâm

Quan điểm giáo dục lấy trẻ làm trung tâm trong thực hiện chương trình GDMN được thể hiện ở một số điểm chính: Chương trình được thiết kế xuất phát từ trẻ, dựa trên nhu cầu, khả năng, hứng thú của trẻ; dựa trên những gì trẻ biết và có thể làm được; tạo những cơ hội học cho trẻ bằng những cách khác nhau; trẻ được hiểu, được đánh giá đúng; hướng tới những cơ hội tốt nhất để mỗi trẻ em có thể tiến bộ và thành công. [7] [8] [9]

Tiếp cận tham gia dành cho trẻ em được coi là một trong những cách tiếp cận toàn diện thể hiện rõ quan điểm lấy trẻ làm trung tâm, trong đó sự tham gia được đề cập đến việc khuyến khích và tạo điều kiện cho trẻ em tham gia tích cực vào các hoạt động học tập và phát triển. Trẻ em là chủ thể trong các hoạt động giáo dục. Tham gia được coi là một khái niệm năng động và phát triển về năng lực cá nhân và năng lực chung (James & James, 2008; Smith, 2002). Sự tham gia có liên quan đến môi trường xã hội và văn hóa theo bối cảnh bao gồm sự tương tác, chia sẻ ý nghĩa trong cuộc sống hàng ngày của trẻ (Berthelsen, 2009; James, James & Prout, 1998; Karlsson, 2012).

Trong thực hiện Chương trình GDMN, tham gia được thực hiện nhuần nhuyễn giữa giáo viên và trẻ em tạo thành một thể thống nhất, quá trình này tác động đến trẻ trong một chỉnh thể toàn vẹn, kết hợp chặt chẽ giữa bảo vệ, chăm sóc và giáo dục trẻ, nhờ đó hiệu quả giáo dục được

nhân lên. Tiếp cận tham gia theo quan điểm giáo dục lấy trẻ làm trung tâm đòi hỏi mọi hoạt động sư phạm của nhà giáo dục đều phải lấy sự phát triển toàn diện của trẻ em làm mục đích, tạo điều kiện cho mỗi trẻ được hoạt động tích cực phù hợp với sự phát triển của mình, đáp ứng nhu cầu, hứng thú và quyền của mọi trẻ em trong quá trình chăm sóc giáo dục. Tiếp cận tham gia trong GDMN xuất hiện thông qua tương tác xã hội giữa các nhà giáo dục và trẻ em, nơi cả hai cùng chia sẻ *quyền lực* và *trách nhiệm* (Emilson & Johansson, 2009).

Trong các nghiên cứu của tổ chức Save the Children đã chỉ ra: Tham gia là có cơ hội bày tỏ quan điểm, tác động đến quá trình ra quyết định và đạt được sự thay đổi. Sự tham gia của trẻ em là sự tham gia có hiểu biết và tự nguyện của tất cả trẻ em, kể cả những trẻ thiệt thòi nhất, những trẻ ở các độ tuổi và khả năng khác nhau, vào bất kỳ vấn đề nào liên quan trực tiếp hoặc gián tiếp đến các em. Sự tham gia của trẻ em là một cách làm việc và là một nguyên tắc cơ bản xuyên suốt tất cả các chương trình và diễn ra ở mọi lĩnh vực, từ gia đình đến chính phủ, từ cấp địa phương đến quốc tế.

Sự tham gia của trẻ em được hiểu bao gồm các khía cạnh như *có cơ hội để có ảnh hưởng* đến việc học tập và văn hóa của bản thân trẻ ở trường mầm non, được các nhà giáo dục *tôn trọng và lắng nghe* cũng như có cơ hội thực hành *trách nhiệm và tự điều chỉnh*. Vai trò của các nhà giáo dục với tư cách là người hỗ trợ sự tham gia của trẻ em là rất cần thiết. Theo Van Oers (2003), đối với trẻ em, việc học được liên kết chặt chẽ với trải nghiệm tham gia khi quan điểm của trẻ được tôn trọng [10]. Bên cạnh việc lắng nghe tích cực, tranh luận, thảo luận và thông qua phản ánh và diễn giải hỗ trợ sự can thiệp thì sự tham gia của trẻ em là yếu tố quan trọng để có được kết quả giáo dục tốt. Quan điểm của trẻ và của nhà giáo dục đều cần được tính đến trong quá trình giáo dục. Khi nhà giáo dục thừa nhận quan điểm của trẻ, trẻ có thể có những trải nghiệm học tập ý nghĩa và tham gia tích cực hơn. Bath chỉ ra rằng để thu hẹp khoảng cách tham gia, các nhà giáo dục phải tích cực lập kế hoạch cho sự tham gia của trẻ em. Trong GDMN, quan điểm, kinh nghiệm, góc nhìn và khả năng hành động, bày tỏ suy nghĩ, quan điểm của trẻ ngay từ nhỏ được coi trọng, do đó cần phải nhìn nhận khả năng ảnh hưởng đến cuộc sống và khả năng làm chủ việc học của trẻ.

Sự tham gia của trẻ bao gồm cả *quyền tự chịu trách nhiệm* và *tự trao quyền* trong qua quá trình trưởng thành. Nghiên cứu của Berthelsen và cộng sự (2009) cho thấy, trong quá trình sư phạm, sự tham gia của trẻ em không được coi là hiện trạng tĩnh, mà là một môi trường động luôn phát triển, nơi mỗi cá nhân đều có ảnh hưởng đến xã hội. Điều này đòi hỏi khả năng tham gia và trải nghiệm tham gia của trẻ em được xem xét thông qua quá trình học tập và phát triển [11]. Wanless và cộng sự (2011) chỉ ra rằng, cần phải phát triển các kỹ năng liên quan đến sự tham gia, chẳng hạn như đàm phán, chờ đến lượt và chia sẻ cả thiết bị và ý tưởng, thông qua thực hành và quá trình lặp đi lặp lại. Với những kỹ năng này, trẻ có thể đạt kết quả học tập tốt hơn [12]. Sonia Blandford & Catherine Knowles (2012) đề xuất rằng, việc tạo ra một lớp học trong đó trẻ em được tham gia vào việc học có ý nghĩa với bản thân và bạn bè, trẻ em có chiến lược để đáp ứng nhu cầu học tập của chính mình. Muốn vậy, nhà giáo dục phải tạo ra một môi trường an toàn để trẻ có thể yên tâm tham gia vào những gì trẻ đang làm. Cho trẻ tham gia vào quá trình ra quyết định, cho trẻ tham gia lập kế hoạch là những việc làm giáo viên cần thực hiện.

Như vậy có thể hiểu, *sự tham gia của trẻ trong thực hiện chương trình GDMN theo quan điểm lấy trẻ làm trung tâm là một cách tiếp cận mà ở đó nhà giáo dục nhận thức, xử lý và giải quyết các vấn đề dựa vào bản chất, các nguyên tắc của giáo dục nhằm tạo cơ hội cho trẻ em được lắng nghe, được bày tỏ quan điểm, được trao quyền và trách nhiệm trong các hoạt động, điều đó tác động đến quá trình ra quyết định và đạt được sự thay đổi.*

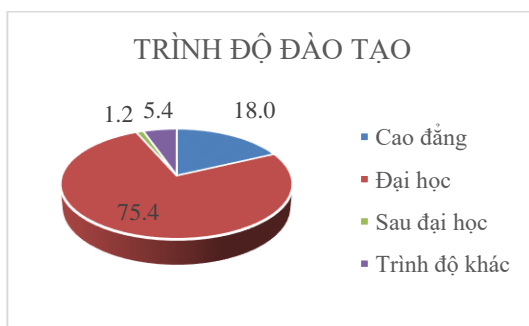
2.2. Phương pháp nghiên cứu

Nghiên cứu này sử dụng phương pháp nghiên cứu lý luận như hồi cứu, phân tích, tổng hợp, khái quát hoá các văn bản quy phạm pháp luật, các bài nghiên cứu, tài liệu có liên quan.

Nghiên cứu sử dụng phương pháp điều tra:

(1) Phỏng vấn trực tiếp 15 GVMN đang làm việc tại các cơ sở GDMN trên địa bàn ở Hà Nội, Thái Nguyên, Điện Biên, Hà Nam, Thanh Hóa, mỗi tỉnh/thành phố 03 GVMN trong thời gian từ tháng 5-tháng 7 năm 2024.

(2) Sử dụng phiếu hỏi với 427 GVMN (trong đó có các câu hỏi mở) để thu thập các ý kiến từ GVMN về sự tham gia của trẻ trong thực hiện chương trình GDMN theo quan điểm lấy trẻ làm trung tâm.

Sơ đồ 1. Trình độ đào tạo của GVMN tham gia khảo sát

Trong đó, nhóm GVMN có trình độ đại học là 322 người (chiếm 75,4%), nhóm GVMN có trình độ cao đẳng là 77 người (chiếm 18,0%), nhóm GVMN có trình độ khác là 23 người (chiếm 5,4%), nhóm GVMN có trình độ sau đại học chiếm số lượng ít nhất - 05 người (chiếm 1,2%).

GVMN thực hiện khảo sát bằng phiếu hỏi từ 05 tháng 7 đến 20 tháng 7 năm 2024 với các câu hỏi liên quan đến sự hiểu biết về sự tham gia của trẻ em, đánh giá mức độ cần thiết, mức độ ảnh hưởng của các yếu tố, mức độ đáp ứng sự tham gia của trẻ em trong thực hiện chương trình... Kết quả khảo sát được xử lý bằng phần mềm SPSS.

2.3. Góc nhìn của giáo viên mầm non về sự tham gia của trẻ em trong thực hiện chương trình giáo dục mầm non theo quan điểm lấy trẻ làm trung tâm

2.3.1 Sự hiểu biết và nhận thức tầm quan trọng về sự tham gia của trẻ em trong thực hiện chương trình giáo dục mầm non

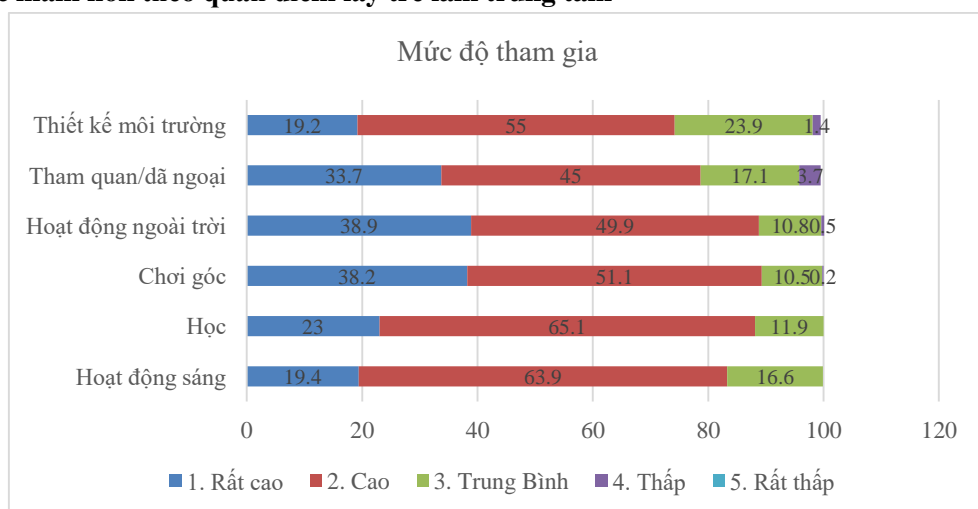
Kết quả trả lời phiếu hỏi và phỏng vấn trực tiếp cho thấy, 100% GVMN đánh giá cao tầm quan trọng của việc trẻ được tham gia vào các hoạt động: “Tiếp cận tham gia trẻ em không chỉ là quyền của trẻ em, mà còn là một phương pháp hiệu quả trong phát triển và bảo vệ trẻ. Khi trẻ em được tham gia ý kiến, chúng sẽ cảm thấy được tôn trọng, tự tin hơn và có động lực tham gia vào các vấn đề liên quan đến bản thân. Điều này giúp trẻ em phát triển kỹ năng sống, lãnh đạo và ra quyết định. Đồng thời, việc lắng nghe và tôn trọng ý kiến của trẻ cũng giúp người lớn hiểu rõ hơn về quan điểm và nhu cầu của trẻ, từ đó đưa ra các giải pháp phù hợp hơn. Vì vậy, tiếp cận tham gia trẻ em là một phương pháp không thể thiếu trong công tác bảo vệ và phát triển trẻ em”, “Tiếp cận tham gia của trẻ em trong GDMN là việc tạo điều kiện để trẻ có cơ hội tham gia hoạt động học tập, chơi đùa và khám phá thế giới xung quanh một cách tự do và tích cực. Đồng thời, giáo viên cần hỗ trợ và tạo điều kiện cho trẻ tự do thể hiện ý kiến, suy nghĩ và cảm xúc của mình”, “Sự tham gia của trẻ rất quan trọng để giúp phát triển tư duy và kỹ năng của trẻ”, “Tiếp cận tham gia là một trong những yêu cầu quan trọng của Chương trình GDMN mới đặt ra. Thông qua “tiếp cận tham gia”, trẻ có thể bày tỏ ý kiến, quan điểm riêng của mình về các vấn đề liên quan đến trẻ, trong mọi hoàn cảnh và mọi hoạt động.

Nhận thức về “tiếp cận tham gia của trẻ em trong GDMN”, phần lớn GVMN hiểu rằng sự tham gia của trẻ là quyền của trẻ em, là việc trẻ được tham gia vào các hoạt động được tiến hành trong lớp học, trong đó chú trọng đến việc trẻ được trực tiếp tham gia vào các hoạt động mà trẻ thấy hứng thú: “Trẻ em có quyền được tiếp cận thông tin phù hợp với sự phát triển của trẻ em,

được bày tỏ ý kiến, nguyện vọng về những vấn đề mình quan tâm. Trẻ em được tham gia hoạt động phù hợp với nhu cầu và năng lực của mình” (giáo viên NTA, Hà Nội); “Trẻ được tham gia trải nghiệm, được vui chơi, học tập, tìm tòi khám phá qua những đồ dùng đồ chơi..., qua giao tiếp với thế giới xung quanh của trẻ” (giáo viên PNT, Hà Nam);, “Tiếp cận tham gia là cách tiếp cận nhân văn, dựa theo quyền trẻ em và tính tự chủ được đặc biệt coi trọng trong giai đoạn hiện nay đòi hỏi giáo viên phải hiểu rõ và tôn trọng quyền của trẻ em trong quá trình chăm sóc, giáo dục trẻ” (giáo viên LNA, Điện Biên)...

Bên cạnh đó, GVMN cũng cho rằng, sự tham gia của trẻ được thể hiện qua việc trẻ biết cập nhật thông tin, biết bày tỏ quan điểm của bản thân khi tham gia các hoạt động hàng ngày, đồng thời được người khác lắng nghe: “Sự tham gia là việc trẻ em được tiếp cận thông tin, được bày tỏ ý kiến, được lắng nghe, được tôn trọng, được kết giao, được thành lập hoặc tham gia các nhóm, được bàn bạc và quyết định”, “Là việc trẻ em được tiếp cận thông tin, được bày tỏ ý kiến, được lắng nghe, được tôn trọng, được kết giao, được thành lập hoặc tham gia các nhóm, được bàn bạc và quyết định... trong mọi vấn đề có liên quan đến bản thân trẻ”.

2.3.2. Mức độ tham gia của trẻ trong các hoạt động giáo dục khi thực hiện chương trình giáo dục mầm non theo quan điểm lấy trẻ làm trung tâm

Sơ đồ 2. Đánh giá mức độ tham gia các hoạt động của trẻ em

Kết quả khảo sát cho thấy, GVMN đánh giá cao và rất cao mức độ tham gia của trẻ trong phần lớn các hoạt động diễn ra hằng ngày ở trường mầm non, trong đó, hoạt động ngoài trời, hoạt động chơi góc, tham quan dã ngoại được đánh giá cao hơn cả.

Ngoài ra, GVMN cho rằng, sự tham gia của trẻ còn được thể hiện qua nhiều hoạt động khác theo chế độ sinh hoạt một ngày ở trường mầm non như ăn – ngủ - vệ sinh, hoạt động chiều, chơi tự do, các hoạt động tự phục vụ, hoạt động lễ hội, khám phá, trải nghiệm...

Phỏng vấn sâu và khảo sát thực tế cũng cho thấy, trong các hoạt động ngoài trời, hoạt động chơi góc với các hoạt động cụ thể như chơi trò chơi, các hoạt động sáng tạo, khám phá, nghe nhạc, xem phim, đi tham quan làng nghề, chăm sóc cây cối... thì sự tham gia của trẻ đạt mức rất cao. Có thể thấy, để lấy trẻ làm trung tâm, phát huy năng lực của mỗi cá nhân trẻ, giáo viên cần cho trẻ cơ hội được hoạt động, được tự lực, tự lựa chọn và lên kế hoạch cho các hoạt động của bản thân và của nhóm.

Kết quả khảo sát cho thấy sự tham gia của trẻ trong triển khai thực hiện chương trình GDMN được thể hiện qua nhiều biểu hiện liên quan đến việc tạo ra *Môi trường hoạt động tích cực* như: tham gia xây dựng nội quy lớp học, giờ học (95,8%). Tham gia xây dựng môi trường, trang trí lớp học, chuẩn bị hoạt động (93,9%); *Chủ động tham gia vào các hoạt động*: Cùng lựa chọn và quyết định chủ đề/nội dung hoạt động (82,7%); Trình bày các ý tưởng, quan điểm cá nhân trong

các hoạt động cụ thể (91,8%); Lắng nghe, phản hồi trong các hoạt động (95,8%) hay trong việc đọc sách; phản biện và bảo vệ ý kiến; Thắc mắc khi chưa nghe được câu trả lời mong muốn; cùng giáo viên làm ra các sản phẩm để trang trí góc sáng tạo; Đưa ra các câu hỏi thảo luận khi học hay khi chơi...

2.3.3. Các yếu tố ảnh hưởng đến sự tham gia của trẻ em trong thực hiện chương trình giáo dục mầm non theo quan điểm lấy trẻ làm trung tâm

Qua phỏng vấn sâu và qua trả lời câu hỏi mở về các yếu tố ảnh hưởng đến sự tham gia của trẻ trong thực hiện chương trình GDMN theo quan điểm lấy trẻ làm trung tâm, GVMN có nhiều ý kiến theo các nhóm sau:

Thứ nhất: Yếu tố liên quan đến sự thích ứng với trường học và sự sẵn sàng tham gia hoạt động của bản thân mỗi trẻ.

GVMN chỉ ra rằng quá trình thích ứng với trường học và sự sẵn sàng của trẻ ảnh hưởng đến sự tham gia của trẻ bên cạnh các yếu tố như giáo viên, môi trường, cơ sở giáo dục, quan hệ bạn bè và gia đình. Một trong những GVMN tham gia khảo sát cho rằng mức độ sẵn sàng của trẻ ảnh hưởng đến sự tham gia của trẻ vào các hoạt động trong lớp. Mức độ sẵn sàng của trẻ càng cao thì trẻ càng háo hức tham gia. Nếu mức độ sẵn sàng của trẻ thấp thì GVMN sẽ khó thực hiện được các hoạt động đã chuẩn bị.

Bên cạnh đó, sự khác biệt giữa cá nhân mỗi trẻ cũng ảnh hưởng đến sự tham gia vào các hoạt động ở trường lớp. “Mỗi trẻ có năng lực, sở thích và tốc độ phát triển khác nhau. Việc tạo ra các hoạt động phù hợp với tất cả trẻ có thể đòi hỏi nhiều thời gian và công sức từ phía giáo viên”. hay “Trẻ còn nhỏ nên sự tham gia chưa cao và chưa có sự tập trung”, “nhiều trẻ còn nhút nhát, chưa tự tin”, “Có những trẻ chưa thực sự phối hợp và gắn gũi với cô trong hoạt động: ..

Thứ hai: Yếu tố liên quan đến môi trường giáo dục.

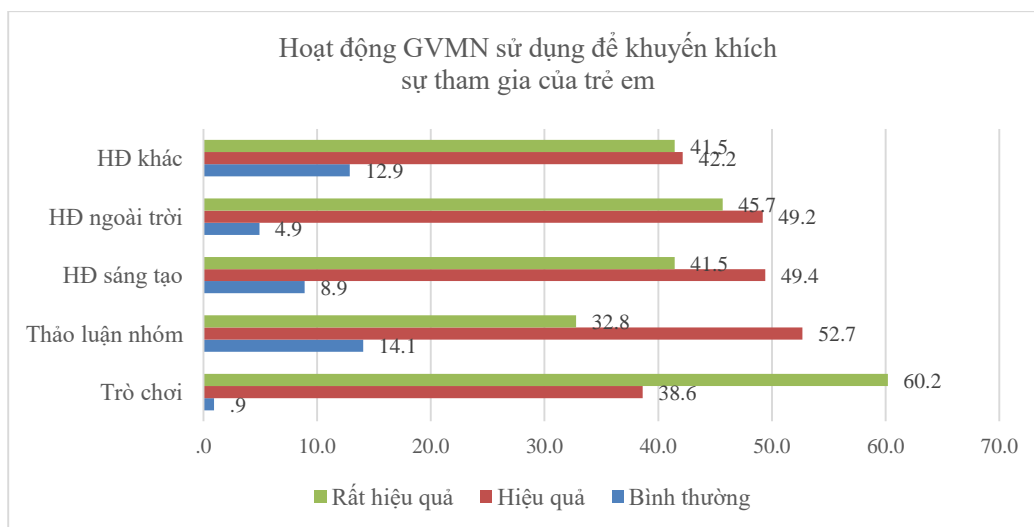
Môi trường vật chất: Nhiều GVMN cho rằng, sự thiếu thốn về sân chơi, trang thiết bị, đồ dùng, đồ chơi ảnh hưởng không nhỏ đến sự tham gia của trẻ em trong các hoạt động giáo dục: “Cơ sở vật chất còn thiếu thốn, kinh phí để tổ chức các hoạt động trải nghiệm cho trẻ còn hạn chế”, “đồ dùng nguyên liệu cho trẻ trải nghiệm còn thiếu thốn”.

Môi trường tinh thần: Môi trường tinh thần ảnh hưởng rất lớn đến việc trẻ có “tự giác” tham gia vào các hoạt động hay không. Việc cha mẹ trẻ nuông chiều, bao bọc khiến nhiều trẻ ngại hoạt động. “Hiện nay nhiều trẻ được gia đình bao bọc, chiều chuộng nên trẻ còn nhiều hạn chế khi đến trường, khi tương tác với giáo viên và các bạn”, “ Một số phụ huynh nâng niu và phục vụ con cái quá mức, trẻ mất đi ý thức tự giác”, “Nhiều phụ huynh phó mặc sự chăm sóc con cái cho người giúp việc” “Có quá nhiều điều kiện trẻ tò mò và trẻ thu thập các dữ liệu thông tin ở quá nhiều nguồn. Kiến cho trẻ bị rối và không biết đâu mới là thông tin chính xác:... Bên cạnh đó, sự khác biệt về văn hóa, ngôn ngữ ở những khu vực đa dân tộc, đa ngôn ngữ cũng ảnh hưởng đến sự tham gia của trẻ: “Trong lớp 100% là trẻ dân tộc Mông đa số trẻ chưa biết tiếng phổ thông, chính vì vậy khó khăn lớn nhất giữa cô và trẻ là bất đồng ngôn ngữ. Khi cô cho trẻ tham gia 1 hoạt động nào đó mà trẻ không hiểu cô nói gì nên trẻ không biết cách tham gia hoạt động cùng cô”, “Bất đồng về ngôn ngữ giữa cô và trẻ vì trẻ nơi em dạy 100% trẻ là con em dân tộc thiểu số nên trẻ chưa hiểu tiếng việt, khi cô muốn tổ chức các hoạt động nào cho trẻ rất khó để trẻ hiểu”.

Thứ ba: Yếu tố liên quan đến giáo viên và các phương pháp, hoạt động giáo viên sử dụng và thiết kế khi tổ chức thực hiện chương trình GDMN.

Qua khảo sát cho thấy, GVMN tự nhận thấy chính giáo viên có ảnh hưởng rất lớn đến sự tham gia của trẻ trong các hoạt động giáo dục, trong đó, việc lựa chọn các phương pháp giáo dục cũng như thiết kế các hoạt động hấp dẫn, cuốn hút trẻ là yếu tố quan trọng.

Theo đó, các phương pháp/hoạt động GVMN thường sử dụng để tăng cường sự tham gia của trẻ trong thực hiện chương trình khá đa dạng, trong đó hoạt động mang lại hiệu quả nhất là thảo luận nhóm, các hoạt động sáng tạo, các hoạt động ngoài trời.

Sơ đồ 3. Các hoạt động GVMN sử dụng để khuyến khích sự tham gia của trẻ

Các phương pháp GVMN thường sử dụng như hỏi đáp, diễn kịch và lắng nghe quan điểm của trẻ mà không chỉ trích ch, “Tôi lắng nghe trẻ chia sẻ quan điểm. Tôi lắng nghe trẻ mà không chỉ trích hay tạo ra sự sợ hãi cho trẻ..”, “Chúng tôi áp dụng các phương pháp hỏi đáp, diễn kịch, kịch câm và thảo luận nhóm.” GV khác khẳng định: “Trước hết, chúng tôi tạo cho trẻ sự tự tin. Chúng tôi cho phép trẻ bày tỏ suy nghĩ của mình”...

2.3.4. Khó khăn và những đề xuất từ phía giáo viên

Mặc dù GVMN có sự hiểu biết và nhận thức được tầm quan trọng về sự tham gia của trẻ em trong thực hiện chương trình giáo dục mầm non theo quan điểm lấy trẻ làm trung tâm nhưng trong thực tiễn, GVMN gặp phải không ít khó khăn trong thực hiện do nhiều nguyên nhân chủ quan và khách quan khác nhau, trong đó có thể kể đến:

Thứ nhất - Khó khăn xuất phát từ bản thân giáo viên: Một số GVMN cho rằng, kinh nghiệm và năng lực tổ chức các hoạt động giáo dục của GV quyết định sự lôi cuốn và hấp dẫn trẻ tham gia vào hoạt động: “Một số giáo viên có thể thiếu kỹ năng hoặc kinh nghiệm trong việc khuyến khích sự tham gia tích cực của trẻ. Điều này đòi hỏi sự đào tạo và hỗ trợ liên tục”.

Bên cạnh đó, khả năng quản lý lớp học của GVMN còn chưa đồng đều và còn có hạn chế: “Khuyến khích sự tham gia của tất cả trẻ có thể gây khó khăn trong việc quản lý lớp học, đặc biệt khi có nhiều trẻ với hành vi khác nhau. Giáo viên cần có kỹ năng quản lý lớp học hiệu quả để duy trì trật tự và đảm bảo an toàn cho trẻ”.

Thứ hai - Sự khác biệt về năng lực và sở thích của trẻ đặc biệt ở những lớp ghép, lớp có trẻ em học hòa nhập. “Thiết kế các hoạt động học tập phù hợp với nhu cầu và sở thích của từng trẻ đòi hỏi sự chuẩn bị kỹ lưỡng và lập kế hoạch cụ thể. Điều này có thể tốn nhiều thời gian và năng lượng từ giáo viên:; “Lớp ghép nhiều độ tuổi khiến việc thiết kế và tổ chức hoạt động của giáo viên gặp khó khăn”...

Thứ ba - Kinh phí, cơ sở vật chất phục vụ cho các hoạt động giáo dục khuyến khích sự tham gia của trẻ còn hạn chế: “Để khuyến khích sự tham gia của trẻ, cần có đủ tài liệu, đồ chơi và thiết bị hỗ trợ. Thiếu hụt những yếu tố này có thể làm giảm hiệu quả của việc thực hiện “.

Thứ tư - Sự phối hợp từ cha mẹ và cộng đồng. “Để thành công trong việc khuyến khích sự tham gia của trẻ, sự hỗ trợ và hợp tác từ phụ huynh là rất quan trọng. Việc giáo dục và thuyết phục phụ huynh về giá trị và lợi ích của phương pháp này cũng là một thử thách”, “ Một số phụ huynh có thể không hiểu hoặc không ủng hộ phương pháp giáo dục này, dẫn đến sự thiếu hợp tác hoặc thậm chí phản đối”, “Trong một số trường hợp, điều kiện văn hóa và xã hội của từng khu vực cũng có thể ảnh hưởng đến khả năng thực hiện chương trình giáo dục mầm non theo phương

pháp này. Ví dụ như sự chấp nhận và sẵn sàng của cộng đồng đối với các phương pháp giáo dục sáng tạo và chủ động hơn”.

Thứ năm - Các vấn đề khác như áp lực từ công việc, chính sách ưu đãi cho GVMN... cũng là những khó khăn giáo viên gặp phải. Ví dụ “ Các phong trào khác của ngành quá nhiều ảnh hưởng đến quá trình chăm sóc và giáo dục trẻ”, “Chương trình có nhiều mục tiêu và nội dung cần đạt. Việc khuyến khích sự tham gia của trẻ đôi khi đòi hỏi nhiều thời gian hơn, dẫn đến áp lực trong việc hoàn thành chương trình” “Việc đánh giá sự tham gia của trẻ có thể phức tạp và đòi hỏi các công cụ đánh giá phù hợp”...

Như vậy có thể thấy, dưới góc nhìn của giáo viên, những khó khăn gặp phải là khá thiết thực và có ảnh hưởng trực tiếp tới việc khuyến khích sự tham gia của trẻ trong thực hiện Chương trình GDMN theo tiếp cận tham gia.

Trên cơ sở thực tiễn, đặc biệt là những khó khăn đã gặp phải, phần lớn các GVMN đều đề xuất các vấn đề sau:

Về việc cải thiện môi trường giáo dục: Nhà trường, gia đình và chính quyền tạo điều kiện cơ sở vật chất, sân chơi, đồ dùng, đồ chơi, trang thiết bị để giáo viên có thể tổ chức các hoạt động giáo dục tốt hơn; Khuyến khích, tạo điều kiện để cha mẹ, cộng đồng tham gia nhiều hơn nữa vào các hoạt động của trẻ ở trường mầm non

Về việc nâng cao và tự nâng cao năng lực của giáo viên: Tích cực quan sát, tìm hiểu trẻ em trong nhóm lớp mình phụ trách để hiểu trẻ hơn, trên cơ sở đó có thể tổ chức các hoạt động giáo dục phù hợp nhất với trẻ; Tích cực học hỏi, cập nhật các phương pháp giáo dục tiên tiến, phù hợp với các hoạt động giáo dục và với trẻ trong nhóm lớp; Được tham gia các khóa bồi dưỡng phát triển chuyên môn, đặc biệt là chuyên môn sâu về lấy trẻ làm trung tâm, quyền trẻ em, kỹ năng lắng nghe trẻ em, quan sát lớp học, quản trị lớp học...

3. Kết luận

Tham gia là một trong những Quyền của trẻ em. Tiếp cận tham gia góp phần thực hiện tốt quan điểm lấy trẻ làm trung tâm khi thực hiện chương trình GDMN. Các yếu tố chính làm nổi bật sự tham gia của trẻ trong thực hiện chương trình GDMN theo quan điểm lấy trẻ làm trung tâm có thể được tính đến như: (1). Sự tham gia chủ động của trẻ vào các hoạt động: Trẻ em được khuyến khích tham gia vào quá trình ra quyết định liên quan đến các hoạt động học tập và chơi; Trẻ được cung cấp cơ hội để bày tỏ ý kiến và lựa chọn hoạt động dựa trên sở thích cá nhân; (2). Môi trường học tập kích thích: Tạo ra môi trường học tập đa dạng và phong phú, đáp ứng nhu cầu và sở thích của trẻ; Bố trí các góc học tập và khu vực chơi linh hoạt, cho phép trẻ tự do khám phá và sáng tạo; (3). Phương pháp dạy học tích cực: Áp dụng các phương pháp như học qua chơi, học qua trải nghiệm, học qua khám phá; Tạo điều kiện cho trẻ tham gia vào các hoạt động nhóm và cá nhân, phát triển kỹ năng xã hội và cá nhân.

Đánh giá chung về nhận thức và việc triển khai các hoạt động khuyến khích sự tham gia của trẻ em của các cơ sở GDMN khi thực hiện chương trình GDMN theo quan điểm lấy trẻ làm trung tâm cho thấy: Bản thân GVMN đã có những hiểu biết nhất định, bước đầu đã có các giáo viên tổ chức một số hoạt động giáo dục trên cơ sở đáp ứng nhu cầu và thu hút sự tham gia của trẻ. GVMN đã có những hoạt động và sử dụng các phương pháp để khuyến khích trẻ tham gia khi thực hiện chương trình giáo dục lấy trẻ làm trung tâm nhưng chưa thực sự chủ động và còn thiếu nhiều về cơ sở vật chất, cách thức phân công công việc, bồi dưỡng chuyên môn cho GVMN.

GVMN có những đề xuất khác nhau như mong muốn nâng cao chuyên môn qua bồi dưỡng về các phương pháp giáo dục tiên tiến quản trị lớp học... cũng như việc sắp xếp, bố trí thời gian phù hợp để GVMN thực sự dành thời gian cho hoạt động với trẻ nhiều hơn, đảm bảo chất lượng giáo dục, tạo cơ hội nhiều hơn cho trẻ tham gia vào hoạt động theo đúng quan điểm giáo dục lấy trẻ làm trung tâm.

Từ kết quả nghiên cứu, chúng tôi có một số đề xuất sau: Cần có các chương trình bồi dưỡng nâng cao năng lực cho giáo viên về các phương pháp giáo dục tiên tiến khuyến khích sự tham gia của trẻ, về thiết kế các hoạt động giáo dục sao cho thực sự trẻ là trung tâm; các khóa bồi dưỡng về quản trị lớp học theo hướng khuyến khích trẻ được tham gia... trên cơ sở đó tạo điều kiện, tạo cơ hội cho giáo viên vận dụng những điều học được vào thực tiễn, đồng thời khuyến khích các cơ sở giáo dục đào tạo GVMN có những điều chỉnh và cập nhật các nội dung giáo dục phù hợp với thực tiễn hơn nữa.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Gerison L, (2011). Children's welfare and children's rights. *In book: Working with Children and Young People*, 143-156. DOI:10.1007/978-1-137-28524-9_12.
- [2] Tuğçe A & Havva E, (2021). Children's participation from the perspective of teachers. *Journal of Pedagogical Research*, 5(1), 188-202.
- [3] Jenni S, (2013). Case study on teachers' contribution to children's participation in Finnish preschool classrooms during structured learning sessions. *Frontline Learning Research*, 1(1):72-80 DOI:10.14786/flr.v1i1.31.
- [4] Unicef (2001). Công ước quốc tế về quyền trẻ em. *CRC summary VN.pdf (unicef.org)*
- [5] Shier H, (2001). Pathways to participation: Openings, opportunities, and obligations. *Children & Society*, 15(2), 107-117.
- [6] Pramling-Samuelsson I, & Sheridan S, (2009). Play and learning in Swedish early childhood education. *Play and learning in early childhood settings: International perspectives*, 135-154.
- [7] HT Dinh, NTC Bích, BT Lâm & các tác giả (2022). *Hướng dẫn phát triển Chương trình nhà trường theo quan điểm tích hợp, toàn diện, lấy trẻ làm trung tâm*. NXB Giáo dục.
- [8] NTC Bích & HT Nho (2022). Phát triển chương trình giáo dục nhà trường trong các cơ sở giáo dục mầm non theo tiếp cận lấy trẻ làm trung tâm. *Tạp chí Khoa học Trường Đại học Sư phạm Hà Nội*, ISSN 2354 – 1075, 67(4A), 133-142.
- [9] Turja L, Endepohls-Ulpe M & Chatoney M, (2009). A conceptual framework for developing the curriculum and delivery of technology education in early childhood. *Int J Technol Des Educ* 19:353–365 DOI 10.1007/s10798-009-9093-9.
- [10] Van Oers B, (2003). Learning resources in the context of play. Promoting effective learning in early childhood. *European Early Childhood Education Research Journal*, 11(1), 7-26.
- [11] Berthelsen D, Brownlee J & Johansson E (Eds.), (2009), *Participatory learning in the early years: Research and pedagogy*. Routledge.
- [12] Wanless SB, McClelland MM, Acock AC, Ponitz CC, Son SH, Lan X,... & Li S, (2011). Measuring behavioral regulation in four societies. *Psychological Assessment*, 23(2), 364-378.
- [13] Clark A & Moss P, (2011). *Young Children's Participation: Rhetoric or Growing Reality?* Routledge.
- [14] Evertsen-Strommen C & Hovdenak G, (2009). Young Children's Participation in their Documentation: A Developmental and Learning Process. *Early Childhood Development and Care*, 179(4), 463-473.
- [15] Samuelsson IP & Fleer M, (2009). *Participation and Learning in Early Childhood Education*. Springer.
- [16] Seitz H, (2008). The Power of Documentation in the Early Childhood Classroom. *Young Children*, 63(2), 88-95.